

BELA BARTOK'UN PERSPEKTİFİNDEN TÜRK VE MACAR HALK MÜZİĞİ DEĞERLENDİRMESİ

Funda ESİN¹

ÖZ

Halk müziği üzerine konferanslar vermek ve incelemelerde bulunmak amacıyla 1936 senesinde davetli olarak Türkiye'ye gelen tanınmış Macar etnomüzikolog ve besteci Bela Bartok, Türk ve Macar halk müzikleri konusunda önemli bulgulara ulaşmış ve her iki kültürün halk müziği arasında birçok benzerlikler saptamıştır. Bartok'un, Anadolu'da, özellikle Adana ve yöresinde Türk halk müziği üzerine gerçekleştirdiği derleme çalışmalarında kendisine, çok sesli Türk müziğinin önde gelen isimlerinden A. Adnan Saygun, Ulvi Cemal Erkin ve Necil Kazım Akses de eşlik etmişlerdir. Saha taraması sonucu elde edilen bulgular üzerinde yapılan ayrıntılı çalışmalar ve bu çalışmaları destekleyen karşılaştırmalı nota örnekleri, Türk ve Macar halk müziklerinin menşei ve birbirinden etkileşim durumlarını açıkça ortaya koyan sonuçlar vermiştir. Bazı farklılıklar olmasına rağmen Türk ve Macar halk müziği şiirleri ve ritimleri arasında görülen yakın bağ, Macar müziğinin eski Türk mirası olduğu gerçeğini güçlendirmiştir. Bu makalede, Bela Bartok'un Türkiye'de yaptığı derleme çalışmaları ışığında Türk Halk Müziği ile Macar Halk Müziği arasındaki benzeyen ya da ayrılan yanlar üzerinde inceleme yapma amacı güdülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Bela Bartok, Türk ve Macar Halk Müziği, Kültürel etkileşim.

Esin, Funda. "Bela Bartok'un Perspektifinden Türk ve Macar Halk Müziği Değerlendirmeleri". *idil* 6.33 (2017): 1581- 1595.

Esin, F. (2017). Bela Bartok'un Perspektifinden Türk ve Macar Halk Müziği Değerlendirmeleri. *idil*, 6 (33), s.1581-1595.

¹ Dr.

BELA BARTOK'S ASSESTMENTS ABOUT TURKISH AND HUNGARIAN FOLK MUSIC

ABSTRACT

Bela Bartok, who a composer and etnomusicologist renowned, was invited by Prof. Dr. Laszlo Rasonyi to Turkey in the 1936, to give conference and examination on folk music. In the year 1936, Bartok was invited by Ankara Public as the guest of the house. Bartok found important findings and many similarities between Turkish and Hungarian folk musics. In this study is included his assestments about between 1935-1936 in Turkey. In this searhes, A. Adnan Saygun, Ulvi Cemal Erkin, Necil Kazım Akses and their a group accompanied to Bartok. Research and detailed findings show that there is and interaction between Turkish and Hungarian folk music. Despite some differences, there are similarities between Turkish and Hungarian folk music poems and rhythms. This situation has strengthened the fact that Hungrian music is an ancient Turkish herigate. It is aimed to examine the similarities and differences between Turkish and Hungarian folk music in the light of compilation works of Bela Bartok in the article.

Keywords: Bela Bartok, Turkish and Hungarian Folk Music, Cultural interaction.

Giriş

Tarih boyunca Türk ve Macar kültürleri arasında kültürel anlamda önemli etkileşimler olmuştur. Özellikle daha çok müzik sahasında kendisini hissettiren bu etkileşimin tarihi 6. ve 7. yüzyıllara kadar dayanmaktadır.

Önce Batı Hunlarının (4. Yüzyıl) daha sonra da Avarların (7. Yüzyıl) başlattığı tarihi göçlerle Büyük Asya müzik kültürü, Karadeniz'in kuzeyinden Macaristan'a, diğer taraftan Rumeli'ye yayılma fırsatını bulmuştur. Fin-Ugor kökenli olan Macarlar, Fin-Ugor halk müziğinden çok Asya kökenli Türk müziğinden etkilenmişlerdir. Türk ve Macar toplumları arasında görülen kültürel etkileşimin derinliği ve yansımaları konusu, uzun yıllar kapalı kalmış ancak 19. yüzyıldan itibaren Armin Vamvrey, Gyula Nemeth, Sandor Takats, Kunos İgnacz gibi Macar sosyal bilimcilerin çabalarıyla başlatılan tarih, mukayeseli dilbilim ve etnomüzikoloji çalışmaları, Türk-Macar toplumlarının geçmişine ilişkin bilinmeyen birçok yanları gün ışığına çıkarmıştır. Özveri ve sabırla yürütülen bu çalışmalar, Macar halk müziğinin Ural-Altay halklarının müzikleriyle olan ortak noktalarını belirlemiştir. Ünlü bir kompozitör olan Zoltân Kodály ve Bela Bartok'un, Balkanlar ve Anadolu'da yaptığı halk müziği derleme çalışmalarına dayalı olarak elde edilen veriler de Türk müziğinin Macar halk müziği üzerine olan etkisini açıkça ortaya koymuştur (Esin, Sazak, 2016: 587). Bela Bartok bu tarihi etkileşim sürecinin seyrine ilişkin görüşlerini şöyle dile getirmiştir:

İlk kez Enlaka adlı Szekely-Macar köyünün (Transilvanya) kilisesinde bulunan bir belgede keşfedilen bir çeşit run alfabesi yahut çizik yazı (rovassiras) olan eski Szekely-Macar alfabesinin İç Asya'daki eski Türk kavimlerinin yerleştikleri bölgede bulunan bir alfabe (yazıtları İ.S. 500-700 yıllarına ait) ile sıkı bir benzerlik gösterdiğini biliyoruz. Şimdiki müzik bilimi de buna uygun olarak eski Macar ve Türk müziğinin aynı müzik olduğuna ilişkin kanıtlar getiriyor; bu kanıtlar Macar ezgilerine yakın bir müzik yapısı gösteren, hatta Macar ezgilerinin yakın çeşitlemeleri olan Çeremis ve Kazan Türk halk müziği örnekleriyle de doğrulanmaktadır. Bu halkların zamanımızdan on beş yüzyıl öncesine kadar yan yana yaşadıkları, daha sonra birbirlerinden oldukça uzak ülkelere yerleşerek ayrıldıkları, ayrılmalarından sonra da birbirleriyle hiç temas etmedikleri tarihi gerçek göz önünde tutulursa, bu müzik üslubunun en az on beş yüzyıllık bir geçmişi olması gerçeği ortaya çıkar (Bartok, 1991: 40, 41).

Bartok, Türk ve Macar Halk müzikleri arasında görülen çarpıcı benzerliklerin eski Türk şiirinde görülen kullanım biçimlerinden geldiğini ve bunda da eski Türk uygarlığının büyük rolü olduğunu belirtmiştir:

Macar halk şiirinde yeni bir kullanım biçimi olduğunu sanıyordum; Macar halk şiirinin daha modern bir nitelik taşıdığı sanısına dayalı bir düşünceydi bu. Şimdi bu deyişlerin Türk lirik halk şiirinde çok daha geniş ölçüde kullanıldığını öğrendikten sonra, söz konusu özelliğin Macarlarca günümüze kadar on beş yüzyıldır yaşatılan eski Türk mirası olduğuna inandım. Bu bakımdan, bu ortak kullanım eski Macar uygarlığı ile eski Türk uygarlığı arasında yakın bir bağ bulunduğu görüşü için yeni kanıtlar getiriyor; sevinçle söyleyebiliriz ki, dilbiliminin, musikinin ve başka kaynakların ortaya koyduğu kanıtlara da uygun bir kanıttır bu. (Bartok, 1991:192).

Macaristan'ın gerçek halk müziğini aramaya 1905 yılında başlayan Bela Bartok, önce Macar halk melodilerini toplamak amacıyla Macar köylerine gider ve daha sonra halk türkülerini toplama yolundaki çalışmalarını başka ülkelerde de devam ettirmeyi düşünür ve saha olarak da öncelikle Anadolu'yu seçer. Bu durum Bartok için güzel bir fırsat olur; çünkü yapacağı derlemeler sırasında elde etmeyi tasarladığı malzemeler açısından Anadolu, yüzyıllardır otantik değerini koruyan zengin müzikal değerlere sahip bulunmaktadır. Ancak bu Türk halk müziği kültürümüzün zenginliği ve diğer kültürler üzerindeki etkileri üzerinde yeterince durulmamıştır. Bu durum hem kendi kültürümüzün yeterince farkında olamamamıza hem de Avrupa'nın bizim hakkımızda bilgi yanlışlığına düşmesine neden olmuştur. Zira Avrupalılar, Türk halk müziğini İran ve Arap etkisinde kalmış bir müzik olarak düşünüyorlardı. Macarların M. Ragıp Gazimihal'e gönderdiği bir broşürdeki haritada da Türkiye, Arap bölgesinde yer almaktaydı. Türk müziğinin yanlış algılanmasına neden olan bu tür yanlışlıklara bir son vermek için bir yandan, A. Adnan Saygun ve Gazimihal hemen harekete geçerek Türk Halk müziğimizin pentatonik ses yapısına yönelik çalışmaları başlatmışlar öte yandan Türk halk müziğinin etraflıca analizi konusunda tanınmış müzikolog Bela Bartok'un Türkiye'yi ziyaret etmesi sağlanmıştır.

Bartok, Ankara Üniversitesinde profesör olan önemli müzikolog Laszlo Rasonyi'nin yönlendirmesinin yanısıra A. Adnan Saygun'un ve Ferit Celal Güven'in de önemli katkılarıyla 1936 yılında Türkiye'ye gelerek Türk halk müziği üzerine konferanslar vermiştir (Barışeri, 1996: 14). Bartok, bu konferanslarda, Macar müziği ile Türk müziği arasındaki ilişkilere değinmiş, Türk ve Macar müziklerinin nasıl gelişip ulusal bir nitelik kazanabileceği konuları üzerinde durmuştur (Esin, 1998: 10).

Bartok, Türkiye'da bulunduğu süre içinde Kayseri, Çorum, Adana ve Mersin yörelerini dolaşır. İncelemelerini Adana, Mersin, Ulas aşiretine bağlı Osmaniye ve

Güney Anadolu'nun Suriye sınırına yakın Yörükler arasında Türk köy halkının içinde gerçekleştirmiş ve bu çalışmalarında kendisine A. Adnan Saygun, Ulvi Cemal Erkin ve Necil Kazım Akses'ten oluşan bir grup eşlik etmiştir. Bartok ve beraberindekiler daha birçok yerleşim bölgesinde ezgi ve güfte derleme çalışmalarını sürdürmüşlerdir. Bartok, bu çalışmaların yapıldığı vilayetleri, köyleri, icracıları, türküleri ve buna ilave ek bilgileri bir liste halinde "Küçük Asyada Türk Halk Müziği" adlı kitabında ayrıntılı olarak belirtilmiştir (Bartok, 1991: 49, 50, 51).

Bartok, derleme çalışmaları yaparken, Adana'nın Osmaniye ilçesinde oturan yaşlı Bekir'in kemençe eşliğinde söylediği eski bir savaş hikâyesini anlatan ezgiyi dinledikten sonra duyduğu şaşkınlığı şöyle dile getirir: " Kulaklarıma inanmadım, eski bir Macar ezgisinin bir varyantı gibi gelmişti bana ." (Bartok, 1991: 238, 239). Bartok, Bekir'den dinlediği ikinci havanın bir Macar şarkısı varyantı olduğunu (Bartok, 1991: 240:).

Bartok, derlediği ezgi ve güftelere dayanarak Türk halk müziğinin pentatonik bir özelliğe sahip olduğu kanısına varır ancak yine de "Türk'ün musikideki damgası" tezinin nesnel bir eleştirisini yaparak bu tezin kesin kanıtlar ışığında netlik kazanabileceği görüşünü ileri sürer. Laszlo Rasonyı'nın de bu konuda Bartok'u doğrulayan önemli tespitleri olmuştur:

Macarlar arasında Macar halk müziğinin en eski halinin Transilvanya'daki Szekely'lilerde kalmış olup zikri geçen Türk halk musıkisi tabakasındadır. Bu Macar musıkisi büyük ihtimale göre, eski anayurdun bir mirasıdır. Bu sonuca göre, Kodaly, Szabolles ve Bartok'un Macar halk müziği eşlerine Volga çevresinde ve Güney Anadolu yörükleri arasında rastlamalarına hayret etmemek gerekir. Yarı sesli olmayan pentatonik, diğer tabirle a, b, c, d, f'den ibaret beş sesli gamlar düzeni, simetrik dört satırlı ve inişli teganni, diğer tabirle, teganniye en yüksek perdeden başlayıp, tedricen alçalma ve sonunda en derin sesle bitirme (Rasony, 1971: 38, 39).

A. Adnan Saygun ise "Türk Müziğinde Pentatonizm" adlı kitabında bu konunun sadece besteciler tarafından değil aynı zamanda tarihsel açıdan da incelenmesi gerektiğini vurgulamıştır. Saygun, pentatonizmin yayılış haritası ve Türk Tarih Kurumu'nun yayınlamış olduğu kitaptaki Türklerin yayılış haritası arasında büyük benzerlikler bulmuş ve bu önemli detayları Türk Tarih Kurumu'na sunduğu raporunda belirtmiştir:

1-Pentatonizm beşeriyetin musiki yürüyüşünde her ırkta müşterek bir yol değildir. tamamiyle ırki bir hususiyet vardır.

2-Pentatonizm; Türk'ün musikideki damgasıdır.

3-Pentatonizm nerede varsa a)orada oturanlar Türk'türler. b)Türkler eski çağlarda gittikleri yerlerde bir medeniyet kurarak yerlileri tesirleri altında bırakmışlardır.

4-Pentatonizmin anayurdu, Türklerin anayurdu olan Orta Asya'dır.

5-Yayılış istikametlerin Türklerin yayılış istikametleridir.

Muhtelif pentatonik karakterler arasında yapılacak mukayeseler, bize tarih bakımından çok mühim neticeler verecektir. Bu karşılaştırmalar, anayurttan çok uzaklarda bulunan Türklerin menşelerini ortaya koymak imkanlarını bize verecektir (Barışeri, 1996:16).

Bela Bartok'un, Türkiye'deki derleme çalışmaları sekiz gün sürmüş ve Bartok bu çalışmalarla ilgili Ankara Halkevine bir rapor sunmuştur. Bunun devamında da derlenen malzemeleri söz ve ezgi yönünden incelemiş ve onların Macar halk ezgileriyle kıyaslamasını yapmıştır. Bartok bu çalışmasını imkansızlıklar sebebiyle Macaristan'da yayınlamamış ancak 1940'da Budepeşte'de korunan asıl nüshanın bir kopyasını Amerika'ya giderken götürmüştür. Bu önemli çalışması 1976'da Budepeşte ve New York belgeleri olarak yayımlanmıştır. Sonradan A. Adnan Saygun Budapeşte belgeleri üzerine bir değerlendirme çalışması yapmış (Bela Bartok's Folk Music Reserch in Turkey) ve bu belgelerin eksik ve yalnızlarını gidererek onlara müzikbilim açısından daha güvenilir bir nitelik kazandırmıştır. Bu çalışma öncelikle folklor araştırmalarında ileride nasıl çalışılacağına dair bir örnek olması açısından büyük önem taşımaktadır (Yetkin, 1987: 34, 35, 36). Rasyonu de Bartokun yaptığı çalışmaları desteklemiş ve onları değerli bulmuştur:

Temel menşei andıran "authton" halk müziği daha çok kuzeyde Volga-Ural ve Sibiry çevresinde kalmıştır. Bununla beraber, güney Türk kavimlerinin göçebe hayat süren ve şehir kültürü tesirinden uzak kalan Yürük Türkmen unsurlarında, öte beride eski üslup geleneklerinin yaşadığı kabul edilebilir. Birkaç genç Türk araştırmacı ile 1936 yılında Bela Bartok'un Anadolu gezisinde topladığı malzeme bu sonucu göstermektedir (Rasyonu, 1971: 38, 39).

Bartok'un halk müziği derlemelerine ilişkin 614 kayıt silindiri Rumen, 480 kayıt silindiri Macar, 106 kayıt silindiri Slovak, 65 kayıt silindiri Türk ve 39 kayıt silindiri de rutin halk müziği parçaları ve sanatçının 1937 senesinde Macar radyosunda yayınlanmış bir kaydında Türkiye seyahati hakkında verdiği bilgiler yer almaktadır (www.musikidergisi.net/?p=2019). Bartok, saha taraması sonucu elde ettiği veriler üzerinde ciddi bir inceleme yapmış, derlediği doksan ezgiden yirmi

kadarında Türk ve Macar ezgileri arasında çok fazla benzerlik bulunduğunu saptamıştır. Seyir özelliklerinde inicilik tesbit etmiş ve Macar ezgilerinin sekizliden, Türk ezgilerinin ise onludan başlayan bir inicilik özelliğine sahip olduğunu belirtmiştir. (Uçan, 2005: 52, 82 , 96).

Bartok, incelemiş olduğu ezgilerden 33'ünü, 1. 2.sınıf şeklinde değerlendirmiştir. 1. sınıfta yer alan ezgiler, Yörük yöresi ve çevresine ait ezgilerdir. Birinci sınıfa giren ezgileri kendi içinde ayrıca incelemiş ve bunların ayırt edici özellikleri üzerinde durmuş, bu ezgileri sekiz heceli kesitlerden kurulu eski Macar ezgileriyle karşılaştırarak bunların hemen hemen aynı yapıda olduklarını belirtmiştir. Ezgilerdeki benzerlikler, parlando ritmi ve tempo guisto olarak belirtilmiştir. Parlando ritminde kullanılan dizide, ezgi kesitlerindeki son sesler, her zaman pentatonik dereceler üzerinde bulunmaktadır. Tempo guisto ise tam zamanlı sabit, hızlı tempodur.

Macar ezgilerinde noktalı notalar sürekli kullanılmıştır. Macar tempo guisto ezgilerindeki noktalı ritimler, duruma göre değişkenlik gösterir veya bu durum doğal hece sayılarının bir sonucu olarak görülür. Türk ezgilerinde ise Türk dilinde sadece kısa ünlüler kullanılması sebebiyle, duruma göre değişkenlik görülmektedir. Bartok tüm bu detaylar doğrultusunda incelediği ezgilerin bir kısmında Macar-Türk ezgileri ve ritimleri arasında benzerlikler olduğunu tespit etmiştir (Bartok, 1991:39, 40, 43)

Ancak Bartok, bu Yörük ezgilerinin (birinci sınıf ezgiler) Macar ezgilerinden ayrılan yanları üzerinde de durmayı ihmal etmemiş, söz konusu Türk ezgilerinde hiçbir zaman görülmediğini ileri sürdüğü 7.dereceye ulaşma özelliğinin Macar ezgilerinde oldukça sık rastlandığını vurgulamıştır. Ona göre Macar ezgileri, Türk ezgilerinde olduğu gibi sadece ezgi kesitlerinin son kesitlerinde değil, ezgisel çizgilerinde bile daha açık bir pentatonik yapı göstermektedir. Ayrıca ezginin 2. kesitinin 1. kesitin bir 5'li aşağıdan tekrarlandığı, Macar müziğinde sık rastlanan göçürücü denilen yapının, Türk ezgilerinde görülmediğini de belirtmiştir. Sanatçı, Türk ve Macar ezgileri arasındaki ilişkinin orta Macaristan (Tuna ırmağının güney kıvrımı ile Transilvanya'nın batı sınırı arasında kalan bölge) ezgilerinde daha çok göze çarptığını belirtmektedir (Bartok, 1991: 39, 40).

Bartok, birinci sınıf kapsamına giren dokuz ezginin çoğunda Macar çeşitlemeleri bulunduğundan ancak ikinci sınıf ezgilerde kısmen Macar çeşitlemelerinin bulunmadığından da bahsetmiştir. Birinci ve ikinci sınıf ezgilerde ortaklaşa görülen, inici seyir özelliğidir. İkinci sınıf ezgilerin Macar varyantları yoktur. Bu ezgiler, Bartok'un Çorum yöresinden derlediği eski Macar ezgilerinin çeşitlemeleridir. Buna örnek olarak, ezgi ve güftesiyle (uzun olduğundan ilk iki kıta belirtilmiştir) 16 no'lu ezgiyi verebiliriz (Bartok, 1991: 39, 40, 42, 43).

Gapımızın önü / yüksek çe / virme, a
Kadir mevlam bu yıl / da a / yırma! a
Mapiz olduğumu / yere du / yurma a
Duyar Leylam, / ifa / dey çevirir b

Leylam, galk, gidelim / yolumuz / irak, a
İrağa dayanmaz, dertlidir / yürek, a
Hacılar köyünü / bir kimden / sorak a
İşte garip garip / geliyor / Leylam b

(Bartok, 1991: 204).

16. $\text{♩} = 240$ 1-9, 11 [6+3+2]

1. *Hıy* Ga-pi-mi-xin ö-nü yük-sek çe - - vit-me, —
Ka-dir mev-lâm, bu yıl- lık da a- yır-ma-*nâ-nâ-nâ!*
hiy Ma-piz ol-du-ğü-mü-*nü-nü* ye-re du-yur-ma-*nâ-nâ-nâ,*
Du-yar lëy-lâm, i-fa - *ka* - - dey çe - vi-rir.

(Bartok, 1991: 87)

Bartok, Osmaniye’de (Yörüklerin yaşadığı) yaptığı incelemelerinde yine Türk-Macar ezgi benzerliklerine rastlamış ancak burada dinlediği bir türküden oldukça etkilenmiştir. Sanatçı, burada yaşadıklarını şöyle dile getirmiştir:

Saat dörtte bir köylünün bahçesinde işe başlamak üzere toplandık. Ali Bekiroğlu Bekir bizi dostça karşıladı. Sorduğumuz yaşıyla ilgili sorulara gururla cevap veriyordu. Ben sevinçliydim, çünkü istediğim gibi köylüler arasında işe başlıyordum. Az sonra ev sahibinin de bir çalgı çaldığını öğrendik: Kemeçe. İhtiyar pek fazla nazlanmadan başladı bir savaş destanı söylemeye: “Akıl yetmez bu düzene”. Kulaklarıma inanamıyordum. Bu eski bir Macar melodisinden başka bir şey değildi. Sevinçle ihtiyarın sesini iki kere kayıt ettim (Esin, 1998: 10, 11).

Örnek 1 deki türkü yukarıdaki açıklamada adı geçen türküdür. Bu türkünün Macar varyantı ise örnek 2’dir.

Örnek 1

♩ = ca. 130

Hiy, Kurt pa - şa çık - tı go - za - na, A - kıl yet - mez

(Bartok: 1991, 239).

bu---dü - ze - ne,--- Öl - dür - müş-ler---
gu - zaş og - lu,--- ,yiy, Ya-sak me-ze - rin ya - za - na,--- ,yiy---
Ö - veg az ab - la - kom, nem réz, Kin az én ga - lam - bom ki - néz.
Ki - kő - nyő - köl gyöngy - kar - já - ra, Most is hűt, hogy men - jek ar - ra

Örnek 2

Ö - veg az ab - la - kom, nem réz, Kin az én ga - lam - bom ki - néz.
Ki - kő - nyő - köl gyöngy - kar - já - ra, Most is hűt, hogy men - jek ar - ra

(Bartok: 1991, 240).

Bartok, nota örneklerinden 3. ve 5. örneklerde ise Türk-Macar ezgileri arasında çarpıcı bir benzerlik olduğunu belirtmiştir. Bunların Macar varyantları ise 4. ve 6. örneklerdir. Kaydedilen doksan türküden yirmi kadarının da bu gruba dahil olduğunu ve yapısı gereği tümününinici seyir yapısında olduğunu vurgulamıştır (Bartok, 1991: 244, 245).

Örnek 3

184

Kelkőy (Adana)

Ev - le - ri - nin... ö - nü ga - ya - ya...
Ga - ya - dan ba - zar - lar a - ya... yey...
Hav - li - da - ki... de du - ru ta - ya... Bin - gi de lim
em - mím og - lu... yey...

Örnek 4

Egy út mégy az Vág - Du ná - ra, A Vág - Du ná -
- nak hídi - já - ra Ott égy esi - nos...
szög - let - ház - ba Kar - esú - kis - lány la - kik... ab - ba...

(Bartok:1991,242).

Örnek 5

♩ = 200 $\frac{3}{8}$ Avlık (Kadirli)

Gız - lar... top - lan - dı me ze - re,
Eh - med... oğ - ra - mış na - za - ra - yi yi yi
Ha - bur... sa - lın gar - da - şı - na,
Pos - ta... ge - li - yor ba - za - ra - yi yi yi yi yi

Örnek 6

Fé - hér Lász ló lo - vat lo pott
A Fé - ke - te ha - lom a - ló'

Féj... pa ri pát kan tá ros tól,
Cif - ra nyor - gós szér - azá - mos - tól.

(Bartok:1991,245, 246).

Bartok, güfte açısından ise Türk köylü şiirlerinin, sabit kafiyeli (a a a b veya a a b a şeklinde) ve katı bir kıta yapısı içinde olduğunu, incelemeleri esnasında en özgül, bağdaşık ve en eski gibi görünen (derlenen malzemenin yüzde kırk üçü) güfte dizelerinin sekiz ya da on bir heceli olan, eşit vezinli dört kesitli ve parlando

temposunda olduğunu tespit etmiştir (Bartok, 1991: 37, 184, 196). Bu konuyla ilgili örneklerden 6 nolu Ağıt örneğini verebiliriz. Ağıt örneği, parlanto eşit vezinli, dört kesitli ve kesitleri sekiz hecelidir:

Ağıt	
Kapıya bay / rak dikmedim,	a
İçeri ge / lin dikmedim;	a
Yerinek gitti / duranın,	b
Gınalı par/ mak sıkmadım.	a
Allı bayra / ğını açın,	a
Çerkes atlı / sını seçin;	a
Ben oğlum / everiyom	b
Birisini / eyi seçin	a

(Bartok, 1991: 200).

Bartok, yukarıda belirtilen özelliklerin Macar, Çek, Slovak ve Ukrayna halk şiirlerinde de bulunduğunu belirtmiştir. Üç ezgi kesitinden kurulu ezgi kıtalarında ise birinci ve ikinci ezgi kesitlerinde aynı güfte dizisi tekrarlanmaktadır. Verilen örneklerden Çardak, Osmaniye yöresine ait, 37. sıralamada yer alan uzun hava da bu guruba girmektedir (Bartok, 1991: 184, 195).

Uzun Hava	
Bey oğluyum, / ben hatalar / işledim,	a
Hayrı goydum, / da şere / başladım,	a
Öpem derken / al yanaklar / dişledim	a
Ağrımadan / çekillesi / dişineyn.	b
Senin için / terk eyledim/ silamı,	a
Sarf eyledim / bütün olan / varımı.	a
Kim ağlatmış / benim nazlı / yarımı	a
Girpiklerin / top top olmuş / yaşman	b

(Bartok, 1991: 208, 209).

37. *Uzun hava**

♩ = 350 $(1-♭9, (11[4+4+3]) 11, 5, 11,$

1. İy Bey oğ-lu-yum, ben ka-ta-lat iş-le-dim,
A-man, iş-le-dim,
Hay-ri goy-dum, da şe-rey baş-la-dım.

2. Ö-pem der-ken al ya-nak-lat diş-le-dim,
A-man, diş-le-dim,
Ağ-ri-ma-dan çe-ki-le-siy di-şi-neyn.*

(Bartok:1991,118).

Ayrıca Bartok, Türk ve Macar halk şiiirlerinde lirik başlangıç bölümleri(anlam bağı olmayan süsleyici dizeler, deyişler) olduğunu ve bu durumun komşu ülkelerin halkı tarafından bilinmediğini ve sadece Türk ve Macarlara özgü olduğunu vurgulamıştır (Bartok, 1991: 196).

SONUÇ

Tanınmış etnomüzikolog ve besteci Bela Bartok'un Türkiye'de Türk halk müziği ve ezgileri üzerine yapmış olduğu derlemeler, incelemeler ve araştırma yöntemleri, Türk ve Macar halk müziklerinin birbirlerinden nasıl ve hangi düzeyde etkilendiğini ortaya koyarken aynı zamanda bu alanda çalışma yapmak isteyenlere de önemli bir rehber olmuştur.

Bela Bartok'un, Anadolu'nun çeşitli yerlerinde, özellikle Adana Osmaniye yöresinden derlediği ve pentatonik bir sistemin izlerini taşıdığı görülen birçok yörük

türküsünün, yapılan değerlendirmeler sonucunda Macar Türkülerinin bir varyantı olduğu kanısına varılmış, bu da, Türk ve Macar halkları arasındaki tarihi ve kültürel bağların ne kadar eskiye ve köklü bir geleneğe dayandığı gerçeğini ortaya koymuştur.

Bela Bartok'un Türk halk müziği üzerine yaptığı incelemeler ve yazdığı raporlar, Türk ve Macar kültürü açısından halen çok büyük önem taşımaktadır.

Kaynaklar

Bartok, Bela. Küçük Asya'dan Türk Halk Musikisi. Çev. Bülent Aksoy. İstanbul: Pan Yayıncılık, 1991.

Başeri, Nurtuğ. Bela Bartok'un Türkiye'de Çalışmaları ve Türk Halk Müziği Arasındaki İlişkilerin Araştırılması. Yüksek Lisans Tezi. Selçuk Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, 1996.

Esin, Funda. Sazak, Nilgün. "Türk Folklorunun Müzikal Manada Macar Müziğine Etkileri". İdil Dergisi 5.22 (2016): 587-602.

Esin, Funda. Türk Halk Müziğinin Bela Bartok'un Müziğine Etkileri. Bitirme Çalışması. İstanbul Teknik Üniversitesi Türk Müziği Devlet Konservatuvarı Çalgı Eğitim Bölümü, 1998.

Rasony, Laszlo. Tarihte Türklük. Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Ayyıldız Matbaası, 1971.

Türkçe Sözlük. Ankara: T.D.K. Bilgi Basımevi, 6. Baskı, 1974.

Yetkin, Özer. Görüş, M. Tuğrul. Türk Halk Ezgileri Araştırmasına Saygun'un Katkıları. A. Adnan Saygun Semineri Bildirileri. İzmir: İzmir Flarmoni Derneği Yayınları, 1987.

Uçan, Ali. Türk-Macar Kültür/Müzik İlişkilerine ve Türk-Macar Karşılaştırmalı Halk Müziği Araştırmalarına Genel Bir Bakış. Türk-Macar Halk Müziğinin Karşılaştırmalı Araştırması. Ankara: Macaristan Cumhuriyeti Ankara Büyükelçiliğinin Yayını, 1. Basım, 2005.

[www.musikidergisi.net/?=2019/Bela Bartok \(1881-1945\): Türkiye'deki Derleme Gezilerim](http://www.musikidergisi.net/?=2019/Bela_Bartok_(1881-1945):_Türkiye'deki_Derleme_Gezilerim)".